

Církevní majetek

Ustanovení § 29 zákona č. [229/1991](#) Sb. výslovně předjímá další legislativní kroky a nepokládá církev, náboženské společnosti, řády a kongregace za současné vlastníky majetku, jehož byly vlastníkem původním.

Ustanovení § 29 zákona č. [229/1991](#) Sb. výslovně předjímá další legislativní kroky a nepokládá církev, náboženské společnosti, řády a kongregace za současné vlastníky majetku, jehož byly vlastníkem původním.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 20 Cdo 1314/2001, ze dne 30.1.2002)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce R. ř. K. s č. h., zastoupeného advokátem, proti žalovanému městu P, zastoupené advokátem, o určení vlastnictví, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 5 C 61/99 a 5 C 66/99, o dovolání žalovaného proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 25.10.2000, č.j. 23 Co 341/2000 - 176, a 23 Co 342/2000 - 179, tak, že rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 25.10.2000, č.j. 23 Co 341/2000 - 176 a 23 Co 342/2000 - 179, se zrušuje a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Soud prvního stupně poté, co Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 29.6.1999, sp. zn. 2 Cdon 942/97, zrušil vyhovující rozsudky soudů obou stupňů, obě původně samostatné žaloby na určení, že žalobce je vlastníkem v nich označených nemovitostí, zamítl. Byť obsáhle vyložil vlastní odlišné stanovisko, ustoupil názoru dovolacího soudu, který vycházel z usnesení Ústavního soudu ze dne 5.12.1996, sp. zn. I. ÚS 280/96; i když darovací smlouvy uzavřené Náboženskou maticí ve prospěch státu pokládal soud prvního stupně „mimo jakoukoliv pochybnost“ za neplatné, vázán jiným právním názorem, uzavřel, že žalobce - proto, že sporné nemovitosti nejsou uvedeny v příloze tohoto zákona - k nim své vlastnické právo uplatnit nemůže.

Odvolací soud oba rozsudky (příslušná řízení spojil k společnému projednání) soudu prvního stupně změnil tak, že žalobám o určení žalobcova vlastnictví vyhověl. Odůvodnil existenci naléhavého právního zájmu na určení práva ve smyslu § 80 písm. c/ o.s.ř. a konstatoval, odvolávaje se na závěry „předchozího odvolacího soudu“, že žalobce nikdy „zákonným způsobem“ k dotčeným nemovitostem svého vlastnictví nepozbyl. „Se zřetelem k běhu času“ problematika úkonů Náboženské matice „v souvislosti s přesunem církevního majetku“, jakož i problematika „týkající se uplatnění nároků podle obecných předpisů s přihlédnutím k předpisům restitučním“ (nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 403/98), byly již „v četných rozhodnutích obecných soudů“ vyřešeny tak, že zákon č. [298/1990](#) Sb. osoby dotčené zásahem do vlastnických práv v jejich obnově neomezuje. Soud prvního stupně, mínil odvolací soud, si nesprávně vyložil názor dovolacího soudu, obsažený v jeho zrušovacím rozsudku,

neboť z jeho odůvodnění neplyne, že by se žalobce naopak svých nároků domáhat nemohl. Přestože vycházel z usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 280/96, dovolací soud uvedl, že v dalším řízení musí být žalobci poskytnuta možnost setrvat na dosavadním žalobním návrhu „a to případně i s přihlédnutím k stále probíhajícím jednáním“ o řešení majetkových vztahů církví, řeholních řádů a kongregací, ohledně majetku, který do výčtu uvedeného v přílohách zákona č. [298/1990](#) Sb. dosud nebyl zařazen. Uplatněný nárok je proto vzhledem „k současné judikatuře“ důvodný, žalobcovo vlastnické právo zůstalo zachováno, a žalobce se právem domáhá jeho ochrany u soudu.

Ve včasném dovolání žalovaný (zastoupen advokátem) namítl, že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci; je tomu tak především proto, jak se podává z judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu, že církevní subjekty mohou uplatnit vlastnické právo pouze k majetku, uvedenému v příloze speciálního zákona č. [298/1990](#) Sb., a o takový majetek v dané věci nejde. Odůvodnění rozsudku je podle dovolatele „vnitřně rozporné a z toho důvodu nepřezkoumatelné“, resp. rozsudek není odůvodněn vůbec, jestliže vyjadřuje toliko snahu „se vypořádat s judikaturou obecných soudů“ a dovodit, že soud prvního stupně si závazný právní názor soudu dovolacího vadně vyložil. Pominuta byla i podmínka naléhavého právního zájmu na určení práva, již žalobce nedoložil, jestliže měl k dispozici žalobu na plnění.

Žalobce navrhl, aby dovolání bylo zamítnuto. Napadený rozsudek je podle jeho názoru správný; zákon č. [298/1990](#) Sb. není úpravou komplexní (všech majetkových vztahů všech řádů a kongregací), a jeho smyslem bylo (jen) „co nejvíce“ zjednodušit způsob, jak v některých případech dosáhnout nápravy dřívějších majetkových křivd, aniž bylo třeba podstoupit „zdlouhavý a složitý proces, stanovený obecnou občanskoprávní úpravou“. Opačný výklad je ve svém účinku protiústavní, neboť po vydání zákona č. [298/1990](#) Sb. by dotčeným subjektům bylo přiznáváno méně práv, než jim přiznávaly zákony předchozího období „státu nedemokratického“.

Podle části dvanácté, hlavy první, bodu 17. zákona č. 30/200 Sb., kterým se mění zákon č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (to jest podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 1.1.2001 - dále jen „o.s.ř.“).

Dovolání je ve smyslu ustanovení § 236 odst. 1 o.s.ř. přípustné, neboť směřuje proti rozsudku, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé (§ 238 odst. 1 písm. a/ o.s.ř.), a dovolatel jím - z obsahového hlediska - uplatnil způsobilé dovolací důvody podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. b/ a písm. d/ o.s.ř., jejichž prostřednictvím lze namítat, že řízení je postiženou jinou (než v § 237 odst. 1 uvedenou) vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, resp. že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Vadou podle § 241 odst. 3 písm. b/ o.s.ř. trpí (odvolací) řízení i tehdy, jestliže soud pomine ustanovení § 243d odst. 1, věty druhé, o.s.ř. o tom, že právní názor soudu, který rozhodoval o dovolání, je (v konkrétní věci) závazný. Této zásadě se odvolací soud v dané věci zjevně zpronevěřil.

Dovolací soud v dřívějším rozhodnutí postavil proti právnímu posouzení věci odvolacím soudem (že

darovací smlouva, na jejímž základě Náboženská matice coby pouhý správce řeholního majetku převedla dotčené nemovitosti na stát, je neplatná, a že restituční zákon č. [298/1990](#) Sb. nepřekáží tomu, aby se žalobce s argumentem této neplatnosti úspěšně domohl určení svého vlastnictví podle obecných občanskoprávních předpisů) názor, který vyslovil Ústavní soud v usnesení ze dne 5.12.1996, sp. zn. I. ÚS 280/96, podle kterého navrácení církevního majetku, jehož se stát neoprávněně zmocnil (ať již na základě neplatného právního důvodu nebo bez právního důvodu), bylo upraveno speciálním zákonem č. [298/1990](#) Sb.; z této konfrontace - jak se podává z odůvodnění jeho rozsudku - pak vyplynul závěr, že rozhodnutí odvolacího soudu „v době po vydání zákona č. [298/1990](#) Sb.“ obstát nemůže, v důsledku čehož nezbylo než je zrušit (spolu s rozhodnutím soudu prvního stupně) a věc vrátit k dalšímu řízení.

Jestliže přesto, s výslovným odkazem na závěry „předchozího odvolacího soudu“ a posléze i na „četná rozhodnutí obecných soudů“, v dalším stadiu řízení uzavřel, že naopak v předchozím zrušeném rozhodnutí prezentovaný výklad speciálního zákona č. [298/1990](#) Sb. obstát může, pak samozřejmě nejde o nic jiného, než že odvolací soud se právním názorem soudu dovolacího - a to zcela zjevně - neřídil. Není pravda, jak usoudil, že z odůvodnění rozsudku dovolacího soudu neplyne, že by se žalobce svých nároků cestou obecného občanskoprávního režimu ochrany vlastnického práva domáhat nemohl. Učinil-li dovolací soud poznámku o možnosti případně přihlédnout „k stále probíhajícím jednáním“ o řešení majetkových vztahů církví, řeholních řádů a kongregací, mělo být odvolacímu soudu zřejmé, že nemohl mít na mysli vývoj či posun judikatury „četných obecných soudů“, nýbrž - výlučně - nová, na zákon č. [298/1990](#) Sb. navazující, legislativní řešení otázky úpravy (nejen restituční) majetkových poměrů církví a jejich subjektů.

Existence vady řízení podle § 241 odst. 3 písm. b/ (§ 242 odst. 3) o.s.ř. je sama o sobě důvodem, pro který dovoláním napadené rozhodnutí nemůže být kvalifikováno jako správné (§ 243b odst. 1 o.s.ř.). Přesto, z důvodů praktických (pro potřeby další fáze řízení), se jeví být namístě, aby se Nejvyšší soud vyjádřil i k dalším dovolacím důvodům, jež byly v dovolání uplatněny (§ 241 odst. 3 písm. d/ o.s.ř.).

Pak je předmětem dovolacího přezkumu především posouzení, jaké důsledky pro dotčené právní poměry lze vyvozovat ze zákona č. [298/1990](#) Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, ve znění zákona č. [338/1991](#) Sb. (dále jen zákon č. [298/1990](#) Sb.), ke kterému v dané věci dospěl odvolací soud.

Podle preambule zákona č. [298/1990](#) Sb. je jeho účelem náprava křivd způsobených řeholním řádům a kongregacím v padesátých letech, zejména protiprávním odnětím jejich nemovitého majetku. K naplnění tohoto účelu byl ustanovením § 1 odst. 1, 3 nemovitý majetek uvedený v příloze č. 1 a 3 prohlášen ke dni účinnosti (resp. k 1.8.1991) za vlastnictví jednotlivých řádů a kongregací, nemovitý majetek uvedený v příloze č. 2 za vlastnictví arcibiskupství olomouckého, a za vlastnictví jednotlivých řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého byl prohlášen také movitý majetek (§ 1 odst. 4), který byl ke dni 10.4.1950 umístěn v těchto nemovitostech, pokud existuje a je známo, kde se nachází.

V judikatuře Nejvyššího soudu byl mnohokrát (kupř. v rozsudcích ze dne 30.5.1996, sp. zn. 3 Cdon 647/96, ze dne 29.5.1997, sp. zn. 3 Cdon 404/96, ze dne 23.2.1999, sp. zn. 2 Cdon 669/97, ze dne 25.2.1999, sp. zn. 2 Cdon 1802/97, ze dne 30.6.1999, sp. zn. 20 Cdo 409/98, ze dne 30.11.1999, sp. zn. 20 Cdo 1601/98, ze dne 30.5.2000, sp. zn. 20 Cdo 2044/98, ze dne 29.6.2000, sp. zn. 20 Cdo

2181/98, ze dne 28.11.2001, sp. zn. 20 Cdo 28/2000, a ze dne 13.12.2001, sp. zn. 20 Cdo 1276/2000) vysloven názor, že subjekt, který je podle zákona č. [298/1990](#) Sb. oprávněným k majetku vypočtenému v příloze tohoto zákona, není legitimován k uplatnění vlastnického práva k tomu majetku, který sice byl odňat řeholním řádům a kongregacím při výkonu státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností, ale v příloze tohoto zákona uveden není (s touto právní větou byl rozsudek ve věci sp. zn. 3 Cdon 404/96 uveřejněn v časopise Soudní judikatura pod č. 78/1997).

Nejvyšším soudem zastávané pojetí vychází z toho, že určité postupy odnětí majetku, vycházející z existence státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností, byly uplatněny při odnímání majetku církevních subjektů coby postupy typické resp. obecné, přičemž jejich organizační a ideový základ spočíval v tom, že byly regulovány obecnými právními instrumenty, a vyplývaly ze všeobecného záměru, jímž byla univerzální likvidace majetkových podstat řádů a kongregací. Tomu pak odpovídá, stejně jako v případě jiných restitučních předpisů, že zákon č. [298/1990](#) Sb. postihuje svými restitučními prostředky především je, jestliže zásadně jimi byly napravované majetkové křivdy páchané, a to nejméně potud, že upravuje vlastnické poměry k tomu majetku, jenž byl právě v jejich rámci ve prospěch státu odnímán. Navzájem odlišné vlastnické důsledky (jednou je majetek výčtem zákona pozitivně dotčen, a podruhé dotčen není, přičemž v prvním případě je prohlášen za vlastnictví zákonem určeného oprávněného, zatímco v druhém případě se stávající právní poměry nemění) proto nejsou nikterak závislé na právní kvalifikaci úkonů, které k tomuto odnětí vedly, resp. na tom, zda byl jimi majetek odňat platně či neplatně, ale toliko na tom, zda jde nebo nejde o majetek určený zvláštní výčtovou metodou, již zákon č. [298/1990](#) Sb. v § 1 zvolil.

Výklad speciality zákona č. [298/1990](#) Sb. tedy Nejvyšší soud spojuje s vymezením jeho celkového „restitučního“ charakteru; subjektová určení (osob oprávněných a povinných) stejně jako právní nástroje obnovy vlastnictví (prohlášení výčtem) jsou z něj samozřejmé, a „restituční skutkovou podstatu“ (určitou formu odnětí majetku) lze v konkrétních případech dovodit. Její konstrukce vychází, jak je výše uvedeno, z existence státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností, jenž nalézal výrazu v působnosti Státního úřadu pro věci církevní, resp. ministerstva školství a kultury, v existenci správy majetkových podstat řádů a kongregací (jež nesloužily řeholním účelům) Náboženskou maticí, a v oprávněních, plynoucích pro ni z jejího statutu, jež byly posléze - ohledně spravovaného majetku - (typicky) finalizovány darovacími smlouvami ve prospěch československého státu (právě z této skutkové základny soudy v posuzovaném případě vycházely). K tomu není třeba, jak se domnívá žalobce, aby úprava provedená zákonem č. [298/1990](#) Sb. byla identifikována s úpravou (církevních majetkových poměrů) komplexní resp. úpravou „všech majetkových vztahů všech řádů a kongregací ke všemu jejich majetku, který byl v minulosti odňat“.

Zákon č. [298/1990](#) Sb. tím nabývá znaků obdobných těm, jež náleží restitučním předpisům ostatním, pročež se uplatní právě ty rysy speciality, které jsou jim vlastní. Problém vztahu speciálních (restitučních) předpisů k předpisům obecným je v soudní praxi dlouhodobě známý; platí, že jsou-li splněny subjektové i předmětové předpoklady aplikace předpisů restitučních, lze užít jen je, a k vlastnické obnově jsou k dispozici pouze ty instrumenty, které jsou jimi upraveny (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.11.1997, sp. zn. 2 Cdon 1393/97, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 9/1999).

Ani žalobcem předkládané pojetí, zužující „restituční“ povahu zákona č. [298/1990](#) Sb. (jakožto předpisu speciálního) na majetkovou obnovu, odůvodněnou potřebou zjednodušeného způsobu řešení

právních poměrů konkrétních subjektů, obstát nemůže. Není představitelné, aby toliko na základě zjevně nahodilých okolností (politické vůle, podkladové dostupnosti či hospodářské potřeby) bylo deklarováno, že ohledně jedné věci (ve výčtu příloh uvedené) se určitý subjekt stal vlastníkem až účinností restitučního zákona, zatímco ohledně jiné věci (neuvedené) jím nikdy být nepřestal, ačkoli obě věci byly (případně) odňaty naráz a stejným způsobem, (toutéž) darovací smlouvou Náboženské matice. Existující vlastnické právo může stěží být „navíc“ založeno zákonem, a to k okamžiku jinému, než od kterého vlastníku předtím svědčilo.

Nejvyšší soud vykládá zákon č. [298/1990](#) Sb. v kontextu celého právního řádu.

Ustanovení § 29 zákona č. [229/1991](#) Sb., ve znění pozdějších předpisů, uvádí, že majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské společnosti, řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám do přijetí zákonů o tomto majetku. Z toho logicky plyne, že tyto subjekty (jmenovitě řády a kongregace) za současné vlastníky nepokládá. Z pohledu intencionálního zákon č. [298/1990](#) Sb. zjevně představoval jistý (první) krok obnovy vlastnictví tzv. církevního majetku, a citované ustanovení zákona č. [229/1991](#) Sb. výslovně předjímá legislativní kroky další (právě to měl na mysli dovolací soud v předchozím zrušovacím rozhodnutí). V případě, že by se prosadil názor, který zastává odvolací soud, byly by prakticky vyloučeny; „restituce církevního majetku“ by se prováděly v rámci soudních řízení, na základě obecných občanskoprávních předpisů.

Obavu z protiústavnosti konečného účinku zákona č. [298/1990](#) Sb. by v té podobě, jak ji vyjádřil žalobce, bylo možno spojovat i s jinými restitučními předpisy (srov. kupř. § 6 odst. 2, § 19 odst. 1 zákona č. [87/1991](#) Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 6 odst. 1 písm. p/ zákona č. [229/1991](#) Sb., ve znění pozdějších předpisů, a další). Názor, který Nejvyšší soud aplikuje, koresponduje tomu, který vyjádřil Ústavní soud nejen v usnesení ze dne 5.12.1996, sp. zn. I. ÚS 280/96, uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky pod č. 33 ve svazku 6, ročník 1996, díl II., na straně 607 až 609, ale i v usnesení ze dne 25.4.2000, sp. zn. II. ÚS 107/2000. Podáváný výklad je proto podle přesvědčení Nejvyššího soudu ústavně konformní.

Posledně uvedeným usnesením odmítl Ústavní soud ústavní stížnost (právě) žalobce proti rozsudku ze dne 30.11.1999, sp. zn. 20 Cdo 1601/98, v němž Nejvyšší soud vyslovil závěry shodné, stejně jako v rozhodnutích v dalších žalobcových sporech, jmenovitě v rozsudku ze dne 23.2.1999, sp. zn. 2 Cdon 669/97, ze dne 30.6.1999, sp. zn. 20 Cdo 409/98, jakož i ze dne 31.10.2000, sp. zn. 20 Cdo 961/2000.

Právní posouzení věci odvolacím soudem je tedy nesprávné, v důsledku čehož nelze ani zde dospět k závěru, že je správný - ve smyslu § 243b odst. 1 o.s.ř. - rozsudek, který byl tímto dovolacím důvodem napaden, jestliže na tomto posouzení spočívá.

Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1, 2 o.s.ř.).

Ostatní dovolatelovy námítky jsou již pro výsledek dovolacího řízení nerozhodné. Pro pořádek, vzhledem ke specifickému místu námítky nedostatku naléhavého právního zájmu na požadovaném

určení (§ 80 písm. c/ o.s.ř.), je namístě uvést, že důvodná není, neboť odvolací soud tuto otázku posoudil konformně s ustálenou soudní praxí (viz kupř. odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27.3.1997, sp. zn. 3 Cdon 1338/96, uveřejněné pod č. 21/1997 v časopise Soudní judikatura, ze dne 1.3.1999, sp. zn. 23 Cdo 185/98 a ze dne 27.10.1999, sp. zn. 2 Cdon 1052/97, uveřejněná pod č. 42/2000 a č. 54/2000 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předkupní právo \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušení řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Rodinný závod \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Dědictví](#)
- [Výživné](#)
- [Valná hromada](#)
- [Ustanovení zástupce](#)
- [Náhrada škody](#)